

Судова лінгвістична експертиза образу військовослужбовців у публічному цифровому просторі (у контексті застосування ст. 435-1 Кримінального кодексу України)

Віталій Переяслов

кандидат філологічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3262-1210>, e-mail: vitalypereyaslov@ukr.net

Оксана Русанова

науковий співробітник лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0342-9223>, e-mail: ksusharusanova73@gmail.com

Проаналізовано особливості лінгвістичної експертизи у справах про образу військовослужбовців у цифровому просторі в умовах повномасштабної агресії РФ; систематизовано основні мовні засоби вербалізації образу.

Ключові слова: інформація образливого характеру; лінгвістична експертиза; мовні засоби; інвективна лексика.

Forensic Linguistic Examination of Insults Against Military Service Persons in the Public Digital Domain (Applying Article 435-1 of the Criminal Code of Ukraine)

Vitalii Pereiaslov, Oksana Rusanova

The article analyses peculiarities of forensic linguistic examination in cases involving insults against military service persons in the digital domain amid full-scale aggression by the Russian Federation; it systematises the main linguistic means of verbalising insults.

Keywords: offensive information; linguistic examination; linguistic means; invective vocabulary.

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України зумовила істотну інтенсифікацію комунікації у публічному цифровому просторі, насамперед у соціальних мережах. Зазначені процеси супроводжуються зростанням рівня вербальної агресії, зокрема щодо військовослужбовців Збройних Сил України. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває кримінально-правовий захист честі та гідності військових, передбачений ст. 435-1 Кримінального кодексу України, яка встановлює відповідальність за образу честі та гідності, погрозу вбивством, насильством, знищенням або пошкодженням майна військовослужбовця, який здійснює заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації, а також його близьких родичів чи членів сім'ї [1].

З погляду судової лінгвістичної експертизи образу визначається як негативна оцінка особи, виражена у зневажливій, принизливій або брутальній формі, комунікативною метою якої є підкреслення неповноцінності адресата, його невідповідності соціальним, професійним або моральним нормам, а також повідомлення про його антигромадську чи соціально осуджувану діяльність.

Образою можуть виступати і висловлювання щодо діяльності суб'єкта мовлення, яка, зважаючи на національно-культурний контекст комунікації, заслуговує на зневагу, осуд, не викликає схвалення, вважається поганою [2].

На підставі аналізу публікацій, які були об'єктами судової лінгвістичної експертизи, виокремлено основні засоби вербалізації образу військовослужбовця.

1. Інвективна лексика: використання лексем, що мають у словниках позначки «обсц», «вульг», «лайл» для характеристики особистих якостей і діяльності військовослужбовця.

2. Лексеми з негативною семантикою, що означають: антигромадську та соціально осуджувану діяльність: корупція, колабораціонізм, шахрайство тощо (наприклад, «герой-колаборант», «корупціонер-невдаха», «шахрай-дармоїд»).

Інвективна лексика часто поєднується з прямими звинуваченнями у зраді або корупції, що посилює образливий зміст висловлювання. Типовими є конструкції на зразок «цей корупційний [обсценізм] розкрадає допомогу для фронту» або «колаборант і [вульгаризм], який тепер в погонах ходить», де обсценна лексика підсилює негативну семантику слів із соціально осуджуваним значенням.

3. Стилистичні засоби іронії та сарказму, використовувані з метою висміювання військовослужбовця (наприклад, «фейсбучний воїн», «адмірал фейсбучних військ», «Ухілес», «TikTok-піхотинець», «загадка казкового перетворення латентного ЗЕКа на героя», «войовничі фейсбучні завивання»). Особливої уваги заслуговують іронічні конструкції, що висміюють публічну активність військових: «спеціаліст по фотосесіям у камуфляжі», «експерт по виїздах на безпечні ділянки фронту». Такі характеристики імплікують сумнів у справжності військової служби та звинувачення у створенні фальшивого героїчного іміджу.

4. Лексеми та лексичні конструкції, що містять негативну оцінку інтелектуального рівня, особистісних рис або психічного стану військовослужбовця (наприклад, «якби у кримінальному світі існувала би премія Дарвіна, то його зробили б її почесним представником», «медальковий експібіціонізм», «засяєв зустрічатися в очі», «примудрявся одночасно і скиглити у суді, і воювати під Бахмутом», «жертва аборта», «збочені захоплення», «такому дебілу зброю довірили»).

5. Зоосемантичні метафори, які використовуються для дегуманізації суб'єкта мов-

лення (наприклад, «згряя дармоїдів», «фейсбучна фауна», «криса тилова», «стадо баранів у формі», «свиня в погонах», «свинорилий»).

6. Лексеми, що належать до кримінального або тюремного жаргону, що створюють алузію із злочинним середовищем та соціально неприйнятною поведінкою («латентний ЗЕКа», «відшестерив на російського олігарха», «петушатня», «шнир»).

7. Крилаті вислови, афоризми або цитати (часто спотворені), що мають зневажливий характер (наприклад, «Є така професія — постійно пи@діти та пи@діти», що є спотвореною цитатою з радянського фільму «Офіцери» «Есть такая профессия — Родину защищать»; «На словах он Лев Толстой, а на деле — х*й простой», «Хіба мати винувата, що дитина дурнувата?»; «ні вкрасти, ні повартувати»; «Слава нації — смерть простакам» — спотворення патріотичного гасла).

8. Використання суфіксальних дериватів, що надають лексемам відтінок зневажливості («піддунець», «аферюга», «ворюга»). Такі деривати поєднують зневажливість із конкретними негативними характеристиками особистості.

9. Невербальні засоби, що є графічними заміниками інвективи (наприклад, емодзі «💩», що містить образливий компонент значення «відходи»; «😬», що означає дурість; «💀», що означає несхвалення, обурення від чийось дій; «👑» — висміювання діяльності військового; «🤮» — вказівка на корупційну мотивацію; «🐷» — порівняння зі свинею). Поширеною практикою є використання мемів — фотографій військовослужбовця із принизливими підписами на зразок «коли мама сказала, що ти герой» або колажів «очікування vs реальність» з дискредитуючим контекстом.

Зазначені приклади демонструють, що образа військовослужбовців у цифровому просторі характеризується системністю та структурованістю і реалізується через широкий спектр мовних засобів — від прямої інвективи до складних іронічних конструкцій та емодзі. У зв'язку з цим судово лінгвістична

семантико-текстуальна експертиза є ключовим інструментом для об'єктивної кваліфі-

кації правопорушень проти честі та гідності захисників України.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.01.2026).
2. Стратулат Н., Мороз М., Проценко Г. Поняття образи у межах психолого-лінгвістичної експертизи у судових справах на захист честі, гідності та ділової репутації. *Thesaurus*. 2021. Вип. IX. С. 135—141.